

УДК 658.1; 316.7

В.Г. ВОРОНКОВА

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СОЦІУМУ В ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ: СТРУКТУРНО-СИНЕРГЕТИЧНА МЕТОДОЛОГІЯ

У статті розкрито умови формування концепції розвитку сучасного соціуму в глобальному вимірі з погляду структурно-синергетичної методології, в контексті якої пояснюються пізнавальні можливості соціально-синергетичної парадигми соцієтальних змін; розглянуто процес самоорганізації на еволюційному і біфуркаційному етапах розвитку; обґрунтовано концепцію структурно-синергетичної соціодинаміки та роль трансісторичних структур у створенні цивілізаційних умов розвитку сучасного соціуму.

Ключові слова: сучасний соціум, структурно-синергетична методологія, соцієтальні зміни, самоорганізація, біфуркація, соціодинаміка сучасного соціуму, самоуправлінське суспільство, глобалізація.

Ця стаття написана в результаті виконання завдань науково-дослідної роботи “Філософія цивілізаційного розвитку України в глобальному вимірі (номер держбюджетної теми 0111U010481), у контексті якої обґрунтовано головний концепт дослідження – “розвиток сучасного соціуму в глобальному вимірі” та здійснено генерування наукового потенціалу для досягнення головної мети, відповідно до якої людина з об’єкта перетворюється на суб’єкта єдиного цілого – соціального організму.

В основі завдань дослідження визначення принципів, методів та категоріального апарату цивілізаційного підходу до розвитку сучасного соціуму, які будуть застосовані для вироблення механізмів антикризового державного управління та інноваційного розвитку сучасного соціуму, регулювання соціально-гуманітарної сфери сучасного українського соціуму, що сприятимуть виходу України з кризи; напрямів оптимізації сучасного соціуму в умовах глобалізації “з людським обличчям” та закономірностей і провідних тенденцій оптимізації соціуму як дисипативної системи.

Мета дослідження – обґрунтування ефективної стратегії розвитку сучасного соціуму, що залежить від кардинального вдосконалення державної управлінської культури, у тому числі підвищення спроможності державних інституцій щодо управління соціумом у кризових ситуаціях, переходу до парадигми сталого зростання економіки на основі нових імперативів: стимулювання, удосконалення, підвищення результативності, оптимізації антикризового менеджменту. В результаті формування моделі розвитку соціуму в умовах глобального менеджменту будуть отримані нові знання: 1) сформовано концепцію розвитку сучасного соціуму, що зумов-

лює орієнтацію України на інтеграцію до міжнародної спільноти та включення в глобалізаційні процеси; 2) розроблено нові закони, пов'язані з упровадженням механізму техногуманітарного балансу, що базуються на основі засад, спрямованих на інноваційний розвиток суспільства; 3) визначено закон генетичних типів криз, який включає аналіз: а) екзогенної кризи, зумовленої переважно спонтанними змінами середовища, до яких система не встигає адаптуватися; б) закон ендогенної кризи, що зумовлена переважно внутрішньою програмою розвитку організму (зростання кризи в онтогенезі); в) закон ендо-екзогенної кризи, що зумовлюється змінами в середовищі внаслідок власної активності системи; 4) в результаті сформованих нових нових законів будуть розроблені детермінанти розвитку сучасного соціуму в умовах глобального менеджменту; 5) сформовано нові методи – нелінійної динаміки, що базуються на використанні альтернативних методів і принципів аналізу сучасного соціуму: відкритості, врахування нелінійних ефектів, когерентності, коеволюції еволюційних процесів, використання прогнозованого потенціалу наукового мислення та формування соціуму як єдиного цілого. Як відзначають автори наукового доробку під керівництвом В.П. Бега, “формою саморегуляції соціального організму країни є внутрішня організація впорядкованої взаємодії людей у певних просторово-часових вимірах, що функціонує на основі інформаційних процесів, тобто формує взаємодію двох підсистем – регулюючої та регульованої” [1, с. 121]. В історичному аспекті вона постає як історична форма саморегуляції соціального організму країни.

Гіпотеза дослідження: розвиток соціуму являє собою дискретний суспільний процес, для якого характерним є поперемінна зміна еволюційної і біфуркаційної стадій. Гіпотеза про структурно-синергетичну соціодинаміку України полягає в тому, що якщо в еволюційний період на динаміку розвитку українського соціуму вирішальний вплив мають трансісторичні структури, що народжуються в контексті тривалої часової протяжності нелінійні флуктуації, то в момент біфуркації вирішальний вплив справляють уявлення і дії політичних акторів.

Формування концепції розвитку сучасного соціуму в глобальному вимірі з погляду структурно-синергетичної методології: Е. Ласло досліджує еволюційні процеси в природі і світовому соціумі; у концепції універсального еволюціонізму Н. Моїсеєв основну увагу приділяв питанню коеволюції людини і природи, а в праці “Розставання з простотою” він дав критичний аналіз обмеженості класичного раціоналізму і нових наукових можливостей сучасного раціоналістичного світорозуміння, що інтегрує синергетичні ідеї та уявлення. У ряді досліджень В. Бранський здійснює спробу розробити концепцію синергетичного історизму, інтерпретуючи соціальну синергетику як постмодерністську філософію історії. На його думку, механізм самоорганізації соціуму являє собою процес соціокультурного відбору, що інтегрує три фактори: тезаурус, детектор і селектор; А. Назаретян вважає, що синергетика історичних процесів використовується як комплексний антиентропійний механізм. Використовуючи сине-

ргетичні поняття біфуркації, атрактора, стійкості і нестійкості, такі автори, як: Л. Бородкін, С. Гомоюнов, М. Каган, Г. Малинецький, Н. Розов, С. Хайтун, розробляють модель історії, яка досліджує процеси і події в контексті альтернативних сценаріїв. С. Хайтун відзначає, що універсальна еволюція має фрактальний характер, який проявляється головним чином у тому, що еволюція здійснюється дискретно/безперервно через каскад точок розгалуження. У монографії і статтях В. Василькової наведено приклад розгорнутого застосування в соціальному пізнанні ідей і принципів синергетики, у рамках якої досліджується взаємодія порядку і хаосу в розвитку соціальних систем. На думку О. Князевої і С. Курдюмова, як нова наукова парадигма синергетика є важливою перш за все своїм методологічним змістом. Водночас аналіз літератури з цієї проблеми свідчить, що тема соціальної самоорганізації у сучасній соціальній філософії представлена епізодично.

Формування концепції розвитку сучасного соціуму в глобальному вимірі можливо з погляду синергетично-діалектичної методології, завдяки якій можна проаналізувати шляхи оптимізації стратегії політики і тактики, пов'язаних з модернізацією сучасного українського соціуму. Ця проблема включає аналіз глобального розвитку сучасного соціуму, в основі якого інноваційна модель реалізації світогляду – техногуманітарного балансу, яка являє собою концептуальну модель розвитку гуманістичної моделі глобалізованого соціуму. Модель розвитку сучасного суспільства повинна бути інноваційною і відображати механізм подолання антропогенних (культурогенних) криз планетарного соціуму. Проблемна ситуація зводиться до формування концепції розвитку сучасного соціуму на основі техногуманітарного балансу, що являє собою закономірну взаємозалежність між трьома змінними – технологічним потенціалом країни, якістю культурних регуляторів (механізмів) і внутрішньою стійкістю соціальної (економічної) системи, яка допомагає пояснити явища, коли в результаті масштабної антропогенної кризи відбувається не саморуйнація соціального організму країни, а кардинальна перебудова духовної культури і всієї життєдіяльності суспільства. В основі нової моделі світогляду – феномен національної культури, що відіграє роль компенсаторського фактора, який включається в періоди катастроф, трансформацій, перебудов і сприяє відновленню порушеного балансу інструментального і гуманітарного характеру в напрямі досягнення сталого розвитку сучасного суспільства [2].

Мета статті – сформувати теоретичні підстави формування концепції розвитку сучасного соціуму в глобальному вимірі з погляду синергетично-структурної методології, що є однією з найсучасніших у постнекласичній науці.

Для реалізації мети поставлено такі завдання:

- пояснити пізнавальні можливості і межі класичної й соціально-синергетичної парадигм при дослідженні соціетальних змін і структур;
- визначити нові поняття в контексті структурно-синергетичної концепції соціодинаміки, через посередництво якої можна дослідити про-

цес самоорганізації українського соціуму на еволюційному і біфуркаційному етапах його розвитку;

– розробити й обґрунтувати в теоретико-методологічному плані концепцію структурно-синергетичної соціодинаміки України;

– розкрити структурно-синергетичну методологію аналізу сучасного соціуму.

Концепція розвитку сучасного соціуму базується на моделі самоуправлінського суспільства, що розвивається в умовах глобальної трансформації, в якій вироблено механізми подолання кризових чинників і виживання соціуму, що базується на загальнолюдських цінностях гуманістичної глобалізації “з людським обличчям”. В основі синергетично-діалектичної моделі розвитку сучасного соціуму – вироблення механізмів антикризового державного управління, механізмів інноваційного розвитку суспільства, механізмів стратегічного управління і регулювання соціально-гуманітарної сфери, що сприяють формуванню суспільства сталого розвитку та формуванню сучасних напрямів, які відповідають стратегічним пріоритетам розвитку сучасного світу в умовах глобального менеджменту. Новий етап у формуванні конкурентних переваг концепції на світових ринках може надати Україні можливість залучення до процесів побудови нової архітектури світу та нової гуманістичної моделі глобалізації. В результаті проведеного аналізу буде сформовано нову методологію пізнання сучасного світу, що передбачає запобігання кризам сучасного соціуму, самоорганізацію сучасного соціуму та перспективи його виживання у період біфуркаційних змін, що зумовлюють необхідність подолання ентропійних процесів у природі і соціальному середовищі.

В основу концепції розвитку сучасного соціуму покладено цивілізаційний підхід до розвитку сучасного соціуму, що базується на синергетично-рефлексивній моделі самоуправлінського суспільства, яка передбачає цілеспрямований вплив на елементи суспільства як цілісної системи для оптимально організованого ефективного функціонування й розвитку, тобто досягнення розумного (необхідного і достатнього) рівня задоволення матеріальних, духовних (культурних) потреб членів суспільства за рахунок цивілізованої інтеграції, спрямованої на дво- і багатосторонню взаємодію. Здатність системи управління протистояти хаосу і турбулентності є умовою досягнення стійкості й ефективності та посилення консолідуючого потенціалу сучасного соціуму [3]. В Україні ще не склався контур інтеграційної взаємодії на рівні міжнародного соціуму, оскільки вона морфологічно не готова до інноваційного розвитку на засадах позитивного зворотного зв'язку, не сформувалося “вікно нових можливостей”, є пошук інноваційних механізмів соціального партнерства між владою, бізнесом, державою, громадськістю, профспілками, які повинні стати основними суб'єктами впровадження концепції модернізації суспільства і сприяти виробленню ефективної саморегуляції соціуму. В контексті нового світогляду необхідно сформувати “сервістичний” напрям глобалізації, зумовлений ідеєю “відкритого суспільства” і формування глобального громадянського

суспільства на основі загальнолюдських цінностей. В основі розвитку сучасного соціуму має бути нове розуміння глобалізації, що полягає у виробленні шляхів адекватного управління глобалізацією з метою мінімізувати можливі негативні наслідки і максимізувати користь від глобалізації для всіх народів і країн.

Соціосинергетика як методологічна засада концепції розвитку сучасного соціуму в глобальному вимірі являє собою майже не вивчену сферу, хоча в ній здійснюються спроби розглянути взаємодію соціального хаосу і порядку як об'єкт наукового дослідження. Сучасні уявлення про синергетику не одержали до сих пір у соціально-гуманітарній літературі адекватної філософської інтерпретації, що стимулює створення змістовних моделей еволюційних і біфуркаційних процесів у соціумі. Водночас синергетичні категорії і поняття активно проникають у сферу соціально-гуманітарних наук, і особливий інтерес становить питання, пов'язане з дослідженням соціодинаміки українського суспільства зі структурно-синергетичних позицій. Зокрема, конструктивні можливості відкриває структурно-синергетичний підхід, що допомагає дослідити теорію дисипативних структур, теорію хаосу, нелінійну динаміку і теорію катастроф, передбачає всебічне дослідження закономірностей і випадковостей розвитку соціальної системи. У цілому соціосинергетика досліджує процеси самоорганізації, що виникають у складних відкритих системах у результаті взаємодії порядку і хаосу. Під впливом випадкових флуктуацій такі системи стають нестійкими і можуть завдяки самоорганізації перейти в якісно новий стан. Соціосинергетика робить акцент на тих аспектах соціальної реальності, які у класичних теоріях розглядаються як другорядні і випадкові, хоча у кризовій ситуації, особливо у момент біфуркації, вони можуть відіграти вирішальну роль на її виході. Проте соціальна синергетика приділяє недостатню увагу структурним факторам, які домінують на еволюційній стадії розвитку. Це помітно обмежує дослідні можливості соціосинергетики через ризик необ'єктивної, перебільшеної оцінки значення нестійкості у процесі структурної перебудови соціальної системи. Тому соціосинергетику слід доповнити концепцією трансісторичних структур, що буде сприяти розвитку і поглибленню соціально-наукового пізнання проблем історичної динаміки сучасного українського суспільства.

Порівнюючи класичну і посткласичну парадигми аналізу розвитку сучасного соціуму, можемо відзначити, що в рамках класичної парадигми адекватно пояснюються стабільні, стійкі стани, але не динаміка складних соціетальних систем, особливо в період їх структурного перетворення, коли переважають хаотичні процеси. Навпаки, соціальна синергетика адекватна дослідженню складних, хаотичних, нелінійних процесів, але не структур, які забезпечують стійкий стан соціуму в контексті тривалої часової протяжності. Для формування концепції розвитку соціуму в глобальному вимірі необхідно в науковий обіг ввести такі поняття, як "трансісторична структура", "креодне суспільство", "соціетальна катастрофа", "ефект футуристичної новизни", які дадуть змогу в контексті структурно-синергетичної концепції

соціодинаміки дослідити процес самоорганізації українського соціуму на еволюційному і біфуркаційному етапах його розвитку. Парадигмальний методологічний потенціал, що базується на класичній науці, перестав відповідати прискоренню суспільного прогресу, задовольняти процеси вирішення суперечностей, що й визначає необхідність звернення до досягнень некласичного і постнекласичного знання. Причини суперечностей, що виникли, полягають у висхідних методологічних постулатах, якими керувалася класична наука. Це, в першу чергу, принципи лінійності і детермінізму, які були покладені в основу практично всіх теорій соціокультурної динаміки, що активно розвивалися майже до середини ХХ ст. [4].

У контексті структурно-синергетичної концепції соціодинаміки сучасного соціуму виникли нові поняття. Трансісторична структура – метастабільний соціальний зв'язок, який виявляє дискретні зміни, але в цілому зберігає свої функціональні властивості як тривала часова протяжність. Креодне суспільство – це суспільство, що розвивається історичним шляхом, зміни напряму якого стають з часом нелегкими.

Соціетальна катастрофа являє собою нелінійну стрибкоподібну перебудову соціуму, яка виникає у результаті змін його і внутрішніх, і зовнішніх умов. Ефект футуристичної новизни – фетишизація абстрактних ідей та уявлень про майбутнє суспільство, що поглиблює невизначеність і алогізм вибору елітою і соціумом моделі суспільного перевлаштування суспільства.

Процес самоорганізації сучасного українського соціуму виходить з того, що будь-яке небажане явище слід розглядати як проміжний еволюційний процес оновлення, але необхідно при цьому адаптуватися не тільки до змін, а й навіть і до темпу змін. Важливо усвідомити ідею, що метою системи є те, що вона робить, але якщо поведінка організації не є раціональною, то наше розуміння цілей відрізняється від адекватних (істинних) цілей організації. Але процеси самоорганізації різними способами і методами в практичному плані можуть сприяти розробці теорії впливу на процеси самоорганізації. При цьому процес залишається самоорганізацією, а зміна керованого порядку системи підвищує ймовірність здійснення її самоорганізації в потрібному для нас стані (наприклад, кадрові зміни при адміністративній реформі). Відомо також і те, що дисипативні структури чутливі навіть до найслабших (випадкових флуктуацій) впливів, які приводять до незворотних якісних змін всієї соціальної системи в контексті стратегічного синергізму.

Згідно з цією концепцією, розвиток сучасного соціуму являє собою дискретний соціально-історичний процес. На еволюційній стадії розвитку соціуму домінує вплив трансісторичних структур, дезорганізація чи руйнування яких зумовлює рух кризового соціуму у форматі біфуркаційного сценарію. А в період соціетальної біфуркації вирішальну роль відіграють ціннісно-раціональні уявлення і спонтанні дії акторів, що надають їй (біфуркації) випадковий, хаотичний і навіть катастрофічний характер. Політика радикальної модернізації спрямована на те, щоб подолати стримува-

льний вплив трансісторичних структур на вітчизняний ґрунт, що породжує соціетальну катастрофу, в якій вирішальну роль відіграють стохастичні фактори. У форматі структурно-синергетичних аспектів трансформації сучасного українського суспільства можемо відзначити, що ці процеси мають нелінійний, катастрофічний характер.

Соціетальні біфуркації і хаотичні процеси в період радикальної модернізації сучасного суспільства виявили проблеми, яким у рамках класичної парадигми не вдається надати аргументоване пояснення. Соціальна синергетика адекватно досліджує біфуркаційний процес, але недостатньо описує і пояснює структурні аспекти соціетальної динаміки в контексті тривалої часової протяжності. У цій ситуації необхідний компліментарний підхід, який дає змогу доповнити соціальну синергетику концепцією трансісторичних структур, релевантною дослідженню стабільного стану соціуму [5].

Нові поняття (“трансісторична структура”, “креодне суспільство”, “соціетальна катастрофа”, “ефект футуристичної новизни”), що вводяться в науковий обіг для формування концепції розвитку сучасного соціуму в глобальному вимірі, адекватно відображають синергетичні аспекти сучасного українського суспільства як відкритої самоорганізуючої системи, ключовим елементом якої є трансісторичні структури. “Синергетика доповнює бачення поетапного розвитку цієї діалектичної єдності ідеєю динамічного хаосу: 1) у стані порядку складної системи її форма найліпшим чином відповідає змісту і сприяє його розвитку; 2) коли застарілі, невідповідні моменти форми починають переважати над відповідними, вони стають перешкодою розвитку змісту – відбувається занурення системи в хаос. І що сильнішою стає ця невідповідність форми змісту, то менше лишається стійких відносин між елементами системи. Це стадія динамічного хаосу, яка несе в собі багатство можливих структур; 3) стан хаосу характеризується принциповою відкритістю системи та робить можливим каналізування ззовні рис, невиявлених у стані гомеостазу. Через конструктивність хаосу відбувається якісне зміння віджилої форми і відновлюється її відповідність змісту” [1, с. 74].

У самоорганізуючих системах упорядкованість і саморозвиток зумовлені утворенням кооперативних зв'язків із безладу (хаосу), який властивий нерівноважному стану. Поняття організації як альтернативи поняттю самоорганізації пов'язано із свідомою діяльністю людини. Результатом такого співіснування є процес коеволюції як сумісного розвитку природних і виробничих технологій у рамках системи взаємодії. В процесі коеволюції вирішальну роль відіграють не боротьба за існування, а взаємодопомога, узгодженість і співпраця. Взаємопов'язаність коеволюційних змін виконує функцію збереження цілісності системи й участі у становленні нової цілісності сучасного соціуму. Соціум – складна відкрита система, стійкість якої постійно порушується дією як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, що є джерелами саморозвитку системи. Розгляд соціальних систем як відкритих розширює наші уявлення про нерівномірність еволюції цивілізацій і про

рушійні сили соціальної самоорганізації, здатних ініціювати поштовх до самоускладнення системи, прискорення темпів її розвитку.

Еволюція соціальної системи визначається двома протилежними тенденціями – тенденцією до ентропії, руйнування і тенденцією до негентропії, творення. Ці дві тенденції формують, відповідно, біфуркаційну й еволюційну траєкторії розвитку соціуму. Механізм біфуркаційних переходів визначає таке співвідношення необхідності й випадковості в історичному процесі: на етапі еволюційного розвитку (в періоди сталого, стабільного існування системи) провідну роль відіграє необхідність, а випадковість – у точці біфуркації (в перехідні епохи, коли народжуються нові структури, змінюється диспозиція соціальних сил) [6].

Упорядкування в сучасному соціумі відбувається через нестійкість, що забезпечує необхідну розмаїтість елементів (підсистем), що потенційно містять у собі варіанти майбутнього розвитку системи. Наведена картина соціальної дійсності передбачає визнання тези про необхідне циклічне чергування режимів існування соціальної системи – структур народження порядку і структур збереження порядку. Таке чергування етапів самоорганізації системи не може перетворитися в природний маятник, тобто не може стати подібним до закритої, рівноважної системи з постійним поверненням у вихідну точку. Розімкнення циклу забезпечується феноменом біфуркації, тобто непередбачуваності чергового повороту, хоча він здійснюється в рамках чергового етапу, тому що вибір обмежений набором накопичених можливостей.

Як свідчить застосування синергетично-структурної методології до аналізу процесів, які відбуваються в сучасному соціумі, сьогодні світ став набагато складнішим, світом стрімкого і прискореного обміну енергією та інформацією не стільки з природою, стільки всередині людської спільноти. Це – світ зростаючої неоднорідності його компонентів, зв'язків та трансформованих гомеостатів, світ найпотужніших конкуруючих кооперацій та асимільованих ними активностей менш організованих систем. Світ, який людство тисячоліттями створювало й організовувало, став сьогодні складною самоорганізованою системою, яка звільняється від підкорення людині і нав'язує людині свої закони. В цих умовах, на жаль, перебувають у стані кризи історично сформовані інститути соціального управління. Втрачає свою силу і традиційно сформований державний апарат. Фактично поза досяжністю влади знаходяться тероризм і організована злочинність. Заплутавшись у складному динамічному переплетінні транснаціональних процесів, зазнає краху традиційна економічна теорія, а разом з нею – надії на ефективне регулювання ринкових відносин. У світі зростає невизначеність і, відповідно, багатоваріантність у виборі, яким управляє Випадок. Нове вривається буквально у всі сфери буття і кожної людини, а це руйнує старі механізми формування і регулювання соціальних відносин. Особисте і суспільне життя насичене невпевненостями, ризиком, жорсткими конфліктами, непередбачуване навіть на найближчу перспективу. Соціальне управління, що ґрунтується на раціональних стратегіях і тактиці, стає неефектив-

вним і навіть парадоксальним у своїх результатах, а складна, традиційно бюрократична державна система не здатна регулювати відхилення, які породжуються поведінкою, що розриває межі як адміністративно-формалізованих, так і неформалізованих норм [7].

У зв'язку з цим сучасним соціумом, що перебуває в умовах трансформацій, гостро постала дилема: 1) чи силою державної влади ввести стихію нового в жорсткі рамки відносин; 2) чи дати свободу соціальній творчості і спрямувати енергію спонтанних перетворень на перетворювальні цілі суспільства. Перший варіант суміжний з повільним просуванням країни у соціальному розвитку; другий потребує кардинального перегляду традиційних принципів, форм і методів соціального управління, вироблення у державних діячів нового світобачення, що базується на знанні синергетики як постнекласичної засади нової парадигми.

Важливим моментом у цьому напрямі є осмислення сутності і ролі креативності у процесах соціальної самоорганізації сучасного соціуму. Під соціальною самоорганізацією сучасного соціуму розуміється самостійне, тобто здійснюване без зовнішнього цілеспрямованого програмування, формування суспільних відносин. Змістовною основою процесу соціальної самоорганізації сучасного соціуму є коопераційна діяльність індивідів, у результаті яких створюються структури, що являють собою сукупність розміщених у певному порядку функціональних інститутів з включенням у них індивідів, груп, спільнот. Структура має соціогенетичну пам'ять, тобто здатність фіксувати статус "першодіяча", що брав участь у створенні структури, зберігати відповідні вимоги й умови в конкретному функціональному інституті, а також оновлювати структуру відповідно до нового часу.

Креативний ефект реалізації цієї здібності виражається в безперервному процесі істотного оновлення соціального життя, революційному розвитку спільнот людей і соціальної складової сутності людини. Креативність розкриває безмежні можливості людини у своєму життєоблаштуванні, супроводжується перетворенням індивідуального і коопераційного способу діяльності, сприяє стимулюванню розвитку новаторських потенцій і здібностей людини, які в практичній діяльності породжують емерджентні події. Процес соціальної самоорганізації сучасного соціуму підтримується креативною сутністю людини, яка прагне змін, долає дезорганізацію екстремальності та приводить організацію у стан порядку, сприяючи упорядкуванню відносин і перетворюючи організацію на відкриту, упорядковану, здатну для подальшого розвитку і становлення. Цей процес називається антропосоціальною синергією.

В результаті цих процесів самоорганізація сучасного соціуму формується на засадах постнекласичної науки: 1) у міру підвищення складності всіх процесів соціальні утворення стають плинним соціокультурним полем, у якому межі із середовищем стають адаптованими і прозорими; 2) стійкість досягається за рахунок параметрів порядку, що виникають і оновлюються в процесі безперервної самоорганізації; 3) відкритість таких утворень забезпечує їх діалог зі світом, розкриває перед ними можливості

процесу становлення. Креативна поведінка середовища породжує креативну відповідь індивідів, які знаходяться в креативній ситуації об'єкта. Система розвитку сучасного соціуму є продуктом процесів самоорганізації, що приводять до змін, які відбуваються в суспільстві. Формування цієї системи прискорює креативність соціального життя. Якщо раніше для відкриття кордонів однієї держави потрібні були переважно воєнні дії, то сьогодні на зміну їм приходять способи інформаційного та економічного впливу. Спроби економічної, політичної та воєнної кооперації провідних держав світу являє собою, як формування нових систем розвитку сучасного соціуму, пов'язаних із глобалізацією світу. Проте неупереджено помітно всі ознаки вступу людської спільноти в новий формат системних криз, які вже охопили як розвинуті країни світу, так і ті, що розвиваються. Проте криза як кульмінація невизначеності очищує простір для креативних дій, сприяє генезису нових систем у розвитку сучасного соціуму, що створює переважно нові умови для їх функціонування [8].

Висновки. Некласичний етап розвитку науки висунув нові парадигмальні основи розвитку сучасного українського соціуму. Нова система пізнавальних ідеалів і норм забезпечує значне розширення поля управлінських об'єктів, відкриває напрями для освоєння складних саморегульованих систем. Такі об'єкти характеризуються багаторівневою організацією, наявністю автономних і варіабельних підсистем, масовою стохастичною взаємодією їх елементів, існуванням управлінського рівня і зворотних зв'язків, які забезпечують цілісність розвитку сучасного соціуму як єдиного соціального організму. У результаті складна динамічна система здатна забезпечувати стабільність свого внутрішнього середовища при певних змінах оточуючого середовища.

Синергетика вважається універсальним науковим підходом, який вивчає причини виникнення нерівноважної впорядкованості та формування дисипативних структур. Синергетику часто розглядають як метод еволюційного моделювання в тих випадках, коли методи функціонального детермінування не спрацьовують, оскільки створюються умови, коли еволюційний процес не можна представити як плавну заміну деяких рівноважних станів, у яких межі та рівні активності структурних компонентів чітко окреслені. Отже, використання основ структурного і синергетичного методів надає перевагу при аналізі нестійких соціальних систем, якими і є суспільства перехідного типу.

Список використаної літератури

1. Саморегуляція соціального організму країни : монографія / за ред. В.П. Беха, Н.В. Крохмаль та Г.О. Нестеренко. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – 522 с.
2. Берталанфі Л. История и статус общей теории систем / Л. Берталанфи // Системные исследования. – М., 1979. – С. 20–38.
3. Высоцкий Л.Л. Основы эволюционного менеджмента / Л.Л. Высоцкий. – Новосибирск : СибАГС, 2001. – 194 с.

4. Евстигнеева Л. От стандартной экономической теории к экономической синергетике / Л. Евстигнеева, Р. Евстигнеев // Вопросы экономики. – 2001. – № 10. – С. 24–39.
5. Концепции самоорганизации: становление нового образа научного мышления. – М. : Наука, 1994. – 207 с.
6. Пригожин И. Порядок из хаоса / И. Пригожин, И. Стенглер. – М. : Прогресс, 1986.
7. Русинов Ф.М. Менеджмент и самоменеджмент в системе рыночных отношений : учебное пособие / Ф.М. Русинов, Н.Ф. Никлин, Л.В. Фаткин. – М. : ИНФРА-М, 1996. – 352 с.
8. Соловьев В.С. Теория стратегического управления социальными организованными системами : монография / В.С. Соловьев ; СибАГС. – Новосибирск, 2000. – 500 с.

Стаття надійшла до редакції 10 вересня 2012 р.

Воронкова В.Г. Формирование концепции развития современного социума в глобальном измерении: структурно-синергетическая методология

В статье раскрываются условия формирования концепции развития современного социума в глобальном измерении с точки зрения структурно-синергетической методологии, в контексте которой объясняются познавательные возможности социально-синергетической парадигмы социальных изменений; рассматривается процесс самоорганизации на эволюционном и бифуркационном этапах развития; обосновывается концепция структурно-синергетической социодинамики и роль трансисторических изменений в создании цивилизационных условий развития современного социума.

Ключевые слова: *современный социум, структурно-синергетическая методология, социальные изменения, самоорганизация, бифуркация, социодинамика современного социума, самоуправленческое общество, глобализация.*

Voronkova V. Formation of the concept of development of contemporary society in a global dimension: structural-synergy methodology

The article reveals the conditions of formation of the concept of development of modern society in the global dimension in terms of structural-synergistic methodology, which explains the cognitive capabilities of social and societal changes can be synergistic paradigms, explores the process of self-organization in evolution and acquired new stages of development; based on the concept of structural-synergistic social dynamics and the role of the historical changes in the creation of trans-cultural conditions for the development of contemporary society.

Key words: *modern society, structured methodology, societal change synergy, self-organization, bifurcation, the social dynamics of modern society, society of self-governmental, globalization.*